

УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ НАМІСНИКІВ ГАЛИЧИНИ НА СТОРІНКАХ ЩОДЕННОЇ ГАЗЕТИ «ДІЛО»

У другій половині XIX століття активізувалося протистояння в Галичині між українцями та поляками. Українці все рішучіше виступали за втілення на практиці наданого конституцією Австро-Угорщини права на задоволення власних національних потреб. Важливою фігурою у житті Галичини виступав намісник. Очевидно, саме з цієї причини намісниками були австрійці або поляки. Намісники польського походження, в кращому випадку, намагалися провадити політику замирення двох народів, як наприклад, М. Бобжинський. Решта, шляхом репресій, не зважала на виборчі права українців, на їх вимоги отримувати рідною мовою освіту та мати власний університет. Певні елементи політики намісників Галичини, що мали польське походження, стосовно українського питання найшли відображення на шпальтах щоденної газети «Діло».

Ключові слова: газета «Діло»; намісники Галичини; українське питання.

Вивчаючи діяльність намісників Галичини щодо українського питання сучасний дослідник стикається з низкою перешкод. Зокрема, листування та інша діловодна документація між Львовом і Віднем велася німецькою мовою, а для внутрішнього обігу послугували польською. Окрім того, зачасти офіційні документи, що виходили за підписом намісників були результатом складних і напружених дискусій, які точилися у суспільстві навколо питань навчання рідною мовою в школах, виборчого законодавства, відкриття українського університету тощо. Із зрозумілих причин, офіційний документ не відображав процес, що передував прийняттю рішень. У цьому контексті науковцю прийде на допомогу ознайомлення з україномовною і польсько-мовною пресою. У групі тогочасних періодичних видань виокремлюється пресовий орган академічної молоді початку XX ст. «Молода Україна», газети «Діло», «Республіка», «Українське слово», «Літературно-науковий вісник», «Нове життя»,

«Свобода», матеріали яких відображають тогочасні реалії у всіх суперечливих й різноманітних проявах. Серед найбільш популярних україномовних видань Галичини виділимо газету «Діло», засновану В. Барвінським, яка була неофіційним органом УНДП і УНДО. Перший номер газети вийшов друком 1 січня 1880 року. Що є цінним для дослідника – починаючи з 1888 року газета почала виходити щоденно (крім неділі та святкових днів, були невеликі перерви в роки Першої світової війни). Таким чином, маємо можливість відслідковувати щоденне життя Львова та Галичини.

Творці видання задумували його в якості загальноукраїнського політичного друкованого органу, який мав слугувати національним завданням, виступати в якості майданчика для вільної дискусії, яка би не обмежувалася особистими чи партійними інтересами. Заснування і наявність такого часопису стало важливою ознакою модерної спільноти, і чим довше газета існувала, то більше

зростав її авторитет, оскільки «Діло» втягувало до своєї орбіти найпомітніших українських інтелектуалів. Від своїх витоків газета працювала на проєкт відродження України, як її бачили народовці – на протипагу поширеному тоді москвофільству – і, стояла на національно-демократичній платформі.

О. Хімяк звертає увагу на ту обставину, що всі українські партійні часописи Галичини посіли рішуче опозиційне становище щодо властей краю, їхньої шовіністичної політики, намагань репресіями та заборонами зупинити процес національного самоствердження галицьких українців. Спільною ознакою публікацій партійних газет була й критика існуючого соціально-економічного ладу, характер якої залежав від ідеологічної позиції тієї чи іншої партії [1, с. 47]. Спеціальне комплексне дослідження діяльності газети «Діло», як флага української суспільної думки в Галичині впродовж всіх років її існування здійснив у своїй монографії Ю. Шаповал [2]. Певну інформацію про суспільно-політичну ситуацію в Галичині та відображення її на шпальтах щоденної газети «Діло» можемо почерпнути із статті М. Мудрого [3].

У січні 1885 року в «Ділі» в замітці «Справа руська» йдеться про те, що особистий друг монарха граф Агенор Голуховський, перебуваючи на посаді намісника Галичини прихильно ставився до розв'язання руського питання [4]. Відмітимо, що граф був не вельми популярним серед мешканців Львова. Поляки вважали, що він недостатньо наполегливо і принципово обстоює інтереси польського населення, проводить угодовську політику. Українці ж мали безліч своїх причин нелюбові – чого лише вартує спроба впровадження латинської абетки для української мови у навчальних закладах... Наміснику вдалося переконати Франца-Йосипа в недоцільності поділу Галичини на два окремі коронні краї – польський і український. У Львові Голуховський вів затяжну війну з українськими викладачами університету. Саме Голуховський домігся звільнення колишнього члена «Руської трійці» Якова Головацького з посади завідувача кафедри руської словесності та заборонив використо-

увати у школах і гімназіях укладених ним підручників.

Звичайно на сторінках газети знайшли відображення різні аспекти щоденного суспільно-політичного життя в Галичині. Так, у січні 1886 року на шпальтах газети було опубліковано дискусію в Галицькому крайовому сеймі навколо подання «посла» Ю. Романчука стосовно викладання в школах руською (українською) мовою [5–6].

У жовтня 1888 року в газеті «Діло» запропоновано реферований текст з краківського «Czasu» про нового намісника, графа Казимира Бадені. Зокрема відмічається, що польський часопис висловлює надію на зміцнення позицій поляків у Галичині та розширенні автономних прав. Газета також звертає увагу, що К. Бадені перебуваючи послом крайового Галицького сейму ніколи не заявляв про свою прихильність до русинів, а також голосував «проти» заснування руської гімназії в Перемишлі [7, с.1]. Призначення нового намісника знайшло відгос в середовищі української інтелігенції Галичини. Її консолідовану позицію висловив професор Львівського університету, член-кореспондент Краківської академії знань, один із засновників «Посвіти» Омелян Огановський. Він нагадав наміснику про даровані революцією 1848 рок права всім народам імперії, а не тільки полякам. Про право українців мати можливість розвивати власну мову та культуру. Органи польської правиці «Czas» і «Przegląd» негативно оцінили звернення О. Огановського. Більше всього авторів польських часописів роздратувала згадка про революцію 1848 року [8, с. 1]. Намісник відповідаючи депутації очолюваній О. Огановським зазначив, що буде дотримуватися конституції 1867 року. В свою чергу в замітці розміщеній у «Ділі» зазначено, що попередні намісники також вели мову, що будуть дотримуватися конституції. Про це вів мову попередник К. Бадені, на той момент міністр для Галичини. Автор звертає увагу читача, що не зважаючи на гарантовані конституцією 1867 року права, українці зазнали численних репресій. Зокрема, наведено численні репресії в Рогатині, порушення прав українців на виборах у Снятині тощо. Це спричи-

нило ситуацію, коли в сеймі зі 151 посла тільки 9 українці; в раді держави з 63 тільки 5 українці [10, с. 1]. 22 грудня 1888 року на засіданні Галицького крайового сейму намісник представив свою програму дій. Він підтвердив свою позицію щодо українського питання – дотримуватися норм конституції. Також висловив жаль з приводу кончини посла С. Качали [11, с. 1–2]. «Діло» достатньо довгий час аналізувало редакційні статті в польсько-мовних і німецькомовних газетах щодо постаті намісника К. Бадені [12, с. 1–2].

Влітку 1889 року газета «Діло» прокоментувала позицію намісника Галичини графа Казимира Бадені. Відзначаючи, що виборча компанія добігає кінця намісник відзначив, що не підтримує випадки, як поширюють ворожнечу в суспільстві [13, с. 1]. Газета також запропонувала увазі читача промову намісника на відкритті новообраного сейму. Окрім формальностей, він звернув увагу послів на те, що ним подано до сейму звіт про стан народних шкіл за останні два роки, та середніх шкіл Галичини за 1884–1888 роки і звіт кураєвої шкільної ради [14, с. 1–2].

В редакційній замітці від 16 жовтня (за новим стилем) 1890 року йдеться, що при відкритті сесії сейму ні маршалок крайовий, ні намісник Галичини не згадали у своїх виступах, «що справа руська жде на поладу в законодавчому тілі крайомову». Царсько-королівський намісник окрім призначення М. Бобжинського віцепрезидентом крайової шкільної ради, а також згадки про будівництво двох польських гімназій і необхідність ухвалення санітарного закону жодним словом не обмовився про українське питання [15].

У числі «Діла» за 13 (25) січня 1895 року йдеться про необхідність заснування української гімназії в Перемишлі. Це питання на засіданнях сейму підняв Барвінський [16]. Дана проблема мала свою передісторію. Ще в 1884 році посол Ю. Романчук вніс на розгляд крайового парламенту. На цей же період приходиться інформація про створення «русько-народного незалежного виборчого комітету» [17].

По загибелі А. Потоцького намісником Галичини став М. Бобжинський. Він започа-

ткував новий, більш поміркований із боку певної частини польської політичної еліти період відносин між двома народами. М. Бобжинський – чи не єдиний, хто обійняв посаду намісника з чітко сформованою програмою дій [18, с. 136]. Польсько-мовна преса нещадно критикувала намісника. У свою чергу, у газеті «Діло» публікувалися статті, у яких висловлювалося достатньо скептичне ставлення до заяв намісника та намагань примирити два народи. «Або візьмімо шкільні справи. Пан намісник як президент кураєвої ради шкільної не повинен би не знати, що по селах східної Галичини українську більшість позбавляють шкіл на користь польської меншості! І при тому всьому він дипломатично говорить, що час почати дискусію про важку проблему шкіл для національних меншин. Так, про школи для української національної меншини по містах почнеться дискусія, результат якої, при українсько-ненависному настрої всіх польських кіл та тактиці всіх польських властей не залишається ніяких сумнівів, – а тим часом без дискусії провадитиметься колонізація українських шкіл в селах східної Галичини» [19, с. 1].

10 січня 1910 року за участю намісника М. Бобжинського відбулося засідання крайового Галицького сейму. Спочатку заслухали петицію громади села Кульчиці Шляхотські Самбірського повіту про заснування в Самборі української гімназії. По тому з питання бюджетної політики було надано слово наміснику. Згідно коментарю газети «Діло» «...польська сеймова більшість ... збіглася перед трибуною виступаючого». Оглядач газети звернув увагу на тональність з якою виступив намісник. Він був налаштований проти українських послів і «говорив так, як хіба в жодному краї не говорить представник влади до репрезентації цілого народу... Тяжкі за змістом слова як «провокація», «інсинуація», а навіть зовсім не двозначні погрози на адресу руського населення краю кидав собі керманіч краю майже зовсім так, як його попередник небіжчик гр. Потоцький – з однією одинокою різницею : говорив обережніше» [20].

«У рамках виборчої реформи наміснику вдалося схилити помірковані сили обох на-

ціональних таборів до переговорного процесу, однак їх перший раунд, який відбувся влітку 1908 р., завершився безрезультатно. Переговори засвідчили діаметрально протилежні підходи сторін до виборчого законодавства, через що вони тривали з різною інтенсивністю аж до початку 1914 р. Щодо позицій сторін Українські політичні партії та їх сеймове представництво пропонували провести виборчу реформу таким чином, щоб вона гарантувала українцям принаймні третину мандатів. Натомість проекти пронамісницького блоку М. Бобжинського, ендеків, людовців передбачали представництво українців у сеймі в межах 16 %, 18 %, 26 %. Надалі переговорний процес навколо виборчої реформи був взагалі зірваний польською стороною, що призвело до напруження політичної ситуації не лише в Галичині, але Австрії загалом. Постійне ігнорування Польським колом українських вимог спричинилося до того, що наприкінці 1909 р. нечисленна

українська фракція розпочала зриви (технічна та шумова обструкція) засідань сейму. Ці дії були підтримані українськими депутатами у Віденському парламенті. Робота сейму була цілковито заблокована українцями і в наступному році, що призвело до його розпуску наприкінці 1910 р. Безрезультатно переговори щодо виборчої реформи точилися і надалі. Лише за втручання офіційного Відня польська більшість Галицького сейму на початку лютого 1914 р. все ж таки ухвалила новий компромісний виборчий закон, згідно з яким українцям гарантувалося 27,2 % мандатів, розширення їх представництва в сеймових комісіях» [21, с. 138].

Підсумовуючи маємо зазначити, що газета «Діло» не тільки інформували читача про події в Галичині та політику властей і намісника, зокрема, але й своїми оглядами формувала у читача позицію щодо біжучої політичної ситуації в регіоні.

Список використаних джерел

1. Хімяк О. Газета «Діло» та її вплив на формування політичної свідомості українців Галичини (кінець XIX – початок XX ст.) / О. Хімяк // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2009. – Вип.21.
2. Шаповал Ю. «Діло» (1880 – 1939 рр.): Поступ української суспільної думки / Ю. Шаповал. – Львів, 1999. – 384 с.
3. Мудрий М. Галицькі намісники в системі українсько-польських взаємин (1849-1914) / М. Мудрий // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 1998. – Вип. 33. – С. 91-101.
4. Подання посла Романчука // Діло. – 1886. – 4 (21) січня. – С.1-2.
5. Справа руська // Діло. – 1885. – 5 (17 січня). – С.1.
6. Другі дебати над поданням посла Романчука // Діло. – 1886. – 11 (23) січня. – С.1.
7. «Czas» про нового намісника // Діло. – 1888. – 11 (23) жовтня.
8. Погляд на глоси преси щодо русинів до нового намісника і намісника до Русинів // Діло. – 1888. – 5 (17) листопада.
9. Погляд на голоси преси про ставлення русинів до нового намісника і намісника до русинів // Діло. – 1888. – 7 (19) листопада.
10. Погляд на голоси преси про ставлення русинів до нового намісника і намісника до русинів // Діло. – 1888. – 7 (19) листопада.
11. Краєвий сейм // Діло. – 1888. – 23 грудня (4 січня).
12. Перегляд часописів // Діло. – 1888. – 28 грудня (9 січня).
13. Галицький намісник про вибори // Діло. – 1889. – 30 червня (12 липня)
14. Сейм красвий // Діло. – 1889. – 29 вересня (11 жовтня).
15. Діло. – 1890. – 16 (4) жовтня. – С.1.
16. Руська гімназія в Перемишлі // Діло. – 1895. – 13 (25 січня). – С.1-2.
17. Русько-народний незалежний виборчий комітет // Діло. – 1895. – 19 (31) січня. – С.1.
18. Łazuga W. Michał Bobrzyński. Myśl historyczna a działalność polityczna / W. Łazuga. –Warszawa : PWN, 1982
19. Промова намісника / Ред. стаття // Діло. – 1910. – 21 січня.
20. Галицький сейм // Діло. – 1910. – 21 січня.
21. Яремчук В. Польські політичні партії та українське питання в Галичині (кінець XIX – 1914 р.) / В. Яремчук // Наукові записки. ІІІІЕНД ім. І.Ф. Кураса. – 2010. – Вип.47.

A. A. Kucherenko,
candidate of historical sciences, senior lecturer, postdoctoral student,
Petro Mohyla Black Sea National University

**UKRAINIAN ISSUE IN THE ACTIVITIES OF THE GOVERNORS
OF HALYCHYNA IN COLUMNS OF THE DAILY NEWSPAPER «DILO»**

Studying the activities of the governors of Halychyna regarding the Ukrainian issue, the modern researcher faces a number of obstacles. In particular, correspondence and other records management documents between Lviv and Vienna were conducted in German, and Polish was used for internal everyday life. In addition, very often official documents that were issued with the signature of the governors were the result of complex and intense discussions that were conducted in the society around the issues of education in the mother tongue in schools, electoral legislation, the establishment of the Ukrainian university, etc. However, the official document did not reflect the process that preceded decision-making.

In this context, the scientist will come to the aid of familiarization with the Ukrainian-language and Polish-language press. Among the most popular Russian-language publications in Galicia, we will highlight the newspaper Dilo, which was an unofficial body of the UNDP and UDO. The first issue of the newspaper was published on January 1, 1880. What is valuable to the researcher – since 1888 the newspaper began to appear daily (except Sundays and holidays). Thus, we have the opportunity to track the daily life of Lviv and Galicia (there were small breaks during the First World War).

The creators of the publication conceived it as an all-Ukrainian political publication that was supposed to serve the tasks, to act as a platform for free discussion, which would not be limited to personal or party interests. The grounds and availability of such a magazine became an important sign of the modern community, and the longer the newspaper existed, the more its authority grew, as the "Case" dragged prominent Ukrainian intellectuals into its orbit. From its origins the newspaper worked on the project of the revival of Ukraine, as the Narodniks saw it – as opposed to the then widespread moskvofilstvu – and stood on the national-democratic platform.

Key words: Halychyna; Dilo; Ukrainian university.

Рецензенти: Сінкевич Є. Г., д-р іст. наук, професор;
Степень С., канд. іст. наук, ад'юнкт.

© Кучеренко А. А., 2017

Дата надходження статті до редколегії 12.07.2017